№ 69 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 13 **1905** ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 13 № 69

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Ցայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.
Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հողի յետ գնելը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մի խօսակցութիւն. Նամակ Մոսկվայից. Նամակ Ասխաբադից. Նամակ Դաղէթ Խաչէնից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գաւառական շուրջը.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ՀՈՂԻ ՅԵՏ ԳՆԵԼԸ

Կան իրաւունքներ, որոնցից օգտվելը դժուար է, երբ չը կան նպաստող և աջակցող ուրիշ պայմաններ։ Այդպիսի իրաւունքների շարքին է պատկանում այն իրաւունքը, որ տրված է մեր երկրի գիւղացիներին յետ գնելու իրանց հողերը կալուածատէրերից։

Հեշտ է ասել «յետ գնել»։ Բայց ինչպէս նրան իրագործել։ Որպէս զի մի գիւղ կարողանայ յետ գնել իր հողաբաժինները, նա պէտք է վճարէ կալուածատէրին այնպիսի խոշոր գումար, որը երբեք չէ կարող գտնվել գիւղական համայնքի տրամադրութեան տակ, կամ կարող է միայն բացառիկ դէպքերում գտնվել։ Եթէ մի գիւղ ունի մօտ 500 դեսեատին հող և եթէ իւրաքանչիւր դեսեատին միջին թւով արժէ միայն քսան ռուբլի, այն ժամանակ գիւղին հարկաւոր կը լինի 10,000 ռուբլի գումար կալուածատէրին տալու համար։ Իսկ գիւղեր կան, որոնց հողաբաժինների տարածութիւնը աւելի ևս ընդարձակ է և գնահատված աւելի բարձր գնով, քան մենք ենք վերցրել իբրև օրինակ։

Հասկանալի է, որ գիւղը դժուարանալով միանգամից մեծ գումար դուրս բերել, անկարող է հանդիսանում վճարել կալուածատէրին այն գինը, որով նա առմիշտ կազատվի իր կախված վիճակից և կը դառնայ իր հողի, իր աշխատանքի կատարեալ տէրը։

Ահա դա է պատճառը, որ թէև 30—40 տարի է, ինչ որ մեր երկրի զանազան մասերի գիւղացիները իրաւունք են ստացել յետ գնելու իրանց հողաբաժինները, բայց իրապէս նրանք անկարող են եղել օգտվել այդ իրաւունքից։

Ուրիշ կերպ էր դրված նոյն հարցը Ռուսաստանի ներքին նահանգներում. Այնտեղ գիւղերին օգնեց այս գործում պետութիւնը։ Եւ ահա ինչ կերպով։ Պետութիւնը վճարեց մի անգամից հողի ամբողջ արժէքը կալուածատէրերին և այնուհետև այդ արժէքը մաս-մաս բաժանելով, վերածեց տարեկան տուրքի, որ վճարվում է երկար տարիների ընթացքում։

Անկասկած, եթէ պետութիւնը նոյն ձևով վարված լինէր և Անդրկովկասի գիւղացիների վերաբերութեամբ, նոյնպէս վերջացրած լինէր հաշիւը կալուածատէրերի հետ և յետոյ ինքը իր կողմից մի որոշ տուրք սահմանած լինէր հողի յետ գնման վճար, այն ժամանակ վաղուց մեր երկրում էլ գիւղացիները ազատված կը լինէին այն անբնական և վիրաւորական վիճակից, որ ներկայումս գոյութիւն ունի մեր այն գիւղերում, որոնք գտնվում են կալուածատիրական հողի վրա։

Հողը պէտք է յետ գնվի պետութեան աջակցութեամբ, պետութեան միջոցներով։ Դա կեանքի պահանջ է, դա անհրաժեշտութիւն է, որը ոչ մի դէպքում չէ կարելի յետաձգել։ Ամեն մի դանդաղում, ամեն մի յետաձգում այդ գործում առաջացնում է մեծ դժուարութիւններ, անախորժութիւններ գործնական կեանքի մէջ և կարող է բարդութիւնների պատճառ լինել։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Биржев. Вѣд.» լրագրի մէջ տպված է այն խօսակցութիւնը, որ ունեցել է նրա թղթակիցը Կովկասեան փոխարքայի օգնական գեներալ Մալամայի հետ։ Բերում ենք այդ խօսակցութիւնը ամբողջովին։

—Երկրում ամեն ինչ սկսում է իր բնական ընթացքն ստանալ, ասեց կառավարչապետը թղթակցին, նրա այն հարցին, թէ ինչ դրութեան մէջ են այս րոպէիս գործերը Կովկասում։—Ներկայումս սպասում եմ զեկուցումների Քութայիսի գեներալ-նահանգապետ իշխան Օրբէլեանից, որպէս զի հրաման ուղարկեմ գեներալ Ալիխանով-Ավարսկուն զօրքերը Օզուրգէթի գաւառից։ Գօրու գաւառում, ուր Գուրիայից յետոյ սկսեց ամենազօրեղ շարժում, նոյնպէս ընկնում է կամաց կամաց խաղութիւն ընկնել։ Բագւում դուք ինքներդ ասում էք, որ ազգաբնակութիւնը խաղաղվել է։ Բագուի պրիստաւի օգնական իշխան Միքէլաձէի վերջին սպանութիւնը,—շատ հաւանական է, որ քաղաքական բնաւորութիւն ունեցող սպանութիւն է։ Ես ասում եմ շատ հաւանական է, որովհետև պաշտօնական զեկուցումներ քննութեան հետևանքների մասին դեռ ևս չեմ ստացել։ Բայց ընդհանուր խառնակութիւններ Բագւում չը կան։ Սկսվում է հանգստութիւն երկաթուղիական գծերի վրա։ Դէպի Կարսի ճիւղը յաժենայն դէպս զօրքեր են ուղարկված։ Բայց աննպաստ լուրեր այնտեղից ես չեմ ստանում։ Իսկ Թիֆլիս—Բաթումի ճանապարհի վրա զօրքերը վերցված են։ Կատարելապէս խաղաղ չէ Ալէքսանդրոպօլի մօտ, Կարսի ճիւղի վրա։ Այնտեղ նախազգուշութեան բոլոր միջոցները ձեռք են առնված։ Բայց եթէ Թիֆլիսից գնայ մարդ դէպի Կարս կամ Երևան, պէտք է ցերեկվայ գնացքներով գնայ։ Յուզմունքները Գանձակում դադարեցին։

—Ի հարկէ, երկաթուղիական ծառայողների գործադուլների մաքով։

—Այո, հողատիրական յուզումները չեն կարող այդպէս հեշտ լուծվել։ Բայց ես արդէն ասացի, որ Օզուրգէթի և Գօրու գաւառներում յուզմունքները կորցրին իրանց սկզբնական սուր բնաւորութիւնը։ Իսկ այդ երկու գաւառները յուզվում են կալուածատիրական հարցերի հողի վրա։

—Ի՞նչի մէջ պէտք է որոնել այն յուզմունքների պատճառները, որ տիրել են այս րոպէիս ամբողջ Կովկասին։

—Ի հարկէ, ամենից առաջ, կովկասեան յուզմունքները ընդհանուր ռուսական յուզմունքների արձագանքն են։ Այստեղ յուզմունքներ բռնկեցին նրանից յետոյ, երբ նոյն ձևով նրանք սկսեցին երևան գալ Ռուսաստանում։ Այստեղ հող գտաւ այն պառակտման մէջ, որ, դժբաղդաբար, գոյութիւն ունի կալուածատէր ազնուականութեան և գիւղացիների միջև։ Արդեօք երկար կը տևէ այդ… ապագան ցոյց կը տայ, թէ ինչպէս կը լուծվեն մի շարք առաջադրված հարցեր։ Կասեմ միայն մի բան. ոչ ոք իրաւունք չունի ստիպելու մարդուն աշխատել։ Չես ուզում—մի աշխատիր։ Բայց ինչու այլանդակութիւններ սարքել։

—Արդեօք կովկասեան յուզմունքները այդպիսի սուր բնաւորութիւն չե՞ն ստացել այն պատճառով, որ Կովկասում ցեղերի տարբերութիւն կայ և ընդհանուր ցանկութիւններին միանում են և մասնաւոր բնաւորութեան ցանկութիւններ։

—Չեմ կարծում։ Ես չեմ նկատել ցեղական թշնամութիւն Կովկասում։ Թշնամութիւն է նկատվում առանձին անձանց միջև։ Բայց ցեղական թշնամութիւն… ոչ, դա չը կայ Կովկասում։

—Մահմեդականները և հայերը արդեօք բացառութիւն չե՞ն կազմում։

Կարծում եմ, որ չէ։ Ոչ մահմեդականները, ոչ հայերը հիմք չունեն պրինցիպիական թշնամութեան համար—ոչ ազգային—կրօնական, ոչ էլ տնտեսական հողի վրա։

—Նոյն բանը ինձ անշեղ ընդգծում էին Բագւում թէ անուանի հայ ներկայացուցիչները, և թէ մահմեդական ազգաբնակութեան պատւաւորագոյն անձինք։ Այստեղ, Թիֆլիսում, նոյնպիսի համոզմունք ունեն շէյխ-ուլ-իսլամը և մուֆթին։ Եւ սակայն, Ռուսաստանի պատմութեան մէջ մտցրված են տխրագոյն էջեր։

—Բագուի դէպքը դժբաղդութիւն է։ Ես կամենում եմ հաւատալ, որ ազգաբնակութիւնը բաւական խոհեմութիւն կունենայ հաշտվելու անցեալի հետ և ամբողջ ուժով առաջն առնելու դրա նման մի բանի ապագայում։ Դա հասարակութեան սրբազան պարտքն է… ամենից առաջ հասարակութիւնները և մահմեդական, և հայկական։

—Որքան ես կարողացայ համոզվել իմ Բագու եղած ժամանակ, մահմեդականներին բաժանում է… շատ կարելի է, միֆը, կարելի է, առակը, կարելի է չարախօսութիւնը… բայց անկասկած է, որ հայ-մահմեդական միութիւնը խանգարում է «հայ-կօմիտէտների ստուերը»։

—Դա նշանակում է։

—Դա նշանակում է, ձերդ բարձր գերազանցութիւն, որ մուսուլմաններն ասում են. մենք օրինական ժողովուրդ ենք։ Մենք չենք ուզում ոչինչ բռնի ռեֆօրմներ։ Իսկ հայկական կօմիտէտները» թափում են մեզ վրա հակակառավարչական բովանդակութիւն ունեցող կոչեր։ Մենք չենք ուզում այդ բանը։ Մինչդեռ հայերը առաջարկում են թէ հայկական կօմիտէտները, եթէ և կան այդպիսիները, ձգտում են որոշ նպատակի, այն է՝ կուռ թիւրքահայերի ազատութեան համար։ Իսկ եթէ պատահաբար Բագւում տարածվել են կոչեր, «կօմիտէտները» այստեղ ոչինչ գործ չունեն, որովհետև կոչերը տարածում էին ընդհանուր յեղափոխական կուսակցութեան անդամները։ Թէև պիտի նկատեմ, որ կոչերի մասին Բագւում շատ են խօսում, բայց երբ հայերը առաջարկում են մի հատ ցոյց տալ, պատասխանում են թէ չունեն։ Ինձ անձամբ նոյնպէս չաջողվեց այդպիսի մի կոչ գտնել։

—Այո, այո։ Բայց ամենքը հայկական կօմիտէտների մասին միայն խօսում են։ Խօսում էին նրանց մասին… ես էլ եմ լսել։ Բայց ինչ ձևի մէջ էլ գոյութիւն ունենային կօմիտէտները, նոյն իսկ թիւրքահայերին օգնելու բացառիկ նպատակով,—ոչ ոք այդ առասպելը ոչնչացնելու իշխանութիւնը չունի։ Այդպիսի կօմիտէտներ, եթէ նրանք նոյն իսկ իրապէս գոյութիւն ունենային, չէին կարող նիւթ դառնալ հայ-մուսուլմանական փոխադարձ յարաբերութիւնները քննելու ժամանակ։

—Դուք շեշտեցիք, ձերդ բարձր գերազանցութիւն, թէ Կովկասում չը կայ ցեղական թշնամութիւն։ Իսկ թշնամութիւն Ռուսաստանի դէմ նո՞յնպէս չը կայ։

—Անդրկովկասեան ազգերի՞ մէջ։

—Հայերի մէջ։ Ինձ առիթ եղաւ տեսնել և խօսել շատ հայերի հետ Ռօստովում, Բագւում, Թիֆլիսում։ Նրանք բոլորը չեն թագցնում իրանց անկեղծ ցանկութիւնը ձուլվելու իրանց բարեկամ ռուս հասարակութեան հետ։ Բայց ամենքի մէջ կայ—ես այդ նկատեցի—մի մեծ վիշտ։ Դառն յիացորդ մի վիրաւորանքից, որ կարծէք անարդար է եղել։

—Ի՞նչ է այդ վիրաւորանքը։

—Եկեղեցական կալուածներ խլելը և այսպիսով 10,000 հայ երեխաներին ուսում առնելու հնարաւորութիւնից զրկելը։ Մի՞թէ այս միջոցը բղխում էր ստիպողական անհրաժեշտութիւնից։ Մի՞թէ նա անխուսափելի էր երկրի ընդհանուր կառավարութեան տեսակէտից։

—Ի՞նչ ասեմ ձեզ… Չը գիտեմ։ Բայց կարծում եմ, որ եթէ հարկաւոր էր այդպիսի միջոց ձեռք առնել, յաժենայն դէպս կարելի էր նրան կեանքի մէջ մտցնել աւելի կակուղ կերպով։ Կարելի էր նրան իրականացնել հայ հոգևորականութեան, հէնց կաթողիկոսի մասնակցութեամբ։ Այն, ինչ տեղի ունեցաւ, ճիշդ որ փոքր ինչ սուր կերպարանք ունէր։

—Իսկ հայոց լեզուն դպրոցներո՞ւմ…

—Գիմնազիաների մէջ բոլոր առարկաները անպատճառ պէտք է ռուսաց լեզուով աւանդվեն։ Բացառութիւն, իմ կարծիքով, կարելի է անել կրօնի համար։ Չէ՞ որ ժամասացութիւնը վրաց և հայոց լեզուներով է կատարվում։ Իսկ հայոց ստորին դպրոցներում, կարծում եմ, կարելի է մտցնել գրագիտութիւն հայոց լեզուով։ Գոնէ սաստիկ աճում է գրագէտների թիւը։ Իսկ եթէ կը կամենան շարունակել ուսումը—շատ սիրուն։ Այդտեղ արդէն ռուսերէն պիտի լինի։

Իսկ մուսուլմանների համար դուք հնարաւոր գտնո՞ւմ էք նոյն այդպիսի պայմաններ։

—Ի հարկէ։ Երբ ես Կուբանի կօզակների գլխաւոր ատաման էի, այնտեղ հէնց այդպէս էլ անում էի։ Թուրքական դպրոցներ—երկու տարվայ ուսման տևող ունէին։ Այնտեղ սովորում են գրագիտութիւն, Ղուրան։ Ով ուզում է շարունակել ուսումը, թող մտնէ ընդհանուր դպրոցները, ուր դասաւանդութիւնը ռուսերէն լեզուով է։ Ես համոզված եմ, որ այս modus-ը միանգամայն գործադրելի է ամբողջ Կովկասի համար։

—Բայց չէ՞ որ մուսուլմանների առջև Կովկասում առհասարակ զանազան արգելքներ են դնվում։

—Ես այդպիսի արգելքներ չեմ ճանաչում։ Ի՞նչ արգելքներ են։

—Հէնց ասենք «բարեգործական ընկերութեան» վերաբերմամբ։ Նրանք վաղուց խնդրում են յաճախ։ Եւ ստանում են մերժում։

—Մինչև իմ այստեղ գալն են միջնորդել։ Նրանց մերժում էին, հիմնվելով այն բանի վրա, որ մերձաւորին մատուցվող օգնութիւնը չը պիտի ճանաչէ կրօնի և ազգութեան խտրութիւն։ Ես էլ այդպէս եմ կարծում։ Բայց երբ միանգամ այդպիսի առանձնակի ընկերութիւն ունեն հայերը, ես հիմք չեմ տեսնում այս դէպքում նեղել ազգաբնակութեան մահմեդական մասը։

—Մի հարց էլ, ձեր բարձր գերազանցութիւն. հնարաւոր համարո՞ւմ էք դուք տալ կովկասեան մամուլին այն ազատութիւնը, որի մասին այժմ վիճաբանութիւններ կան Կօբէկօի նախագահութեամբ կազմված առանձին խորհրդակցութեան մէջ։

—Ի հարկէ։ Ամբողջ մամուլը պիտի ազատ լինի, բայց դուք, պ. պ. ժուռնալիստներ, պիտի շատ զգոյշ լինէք և տակտով վարվէք։ Դուք ազատութիւնից պիտի օգտվէք խաղաղացման համար և ոչ թէ նրա համար, որ կրքեր գրգռէք։

—Այսինքն լինել պատասխանատու իր խղճի, հասարակական և պետական դատաստանի՞ առաջ։

—Ի հարկէ։

ՆԱՄԱԿ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

Ապրիլի 4-ին

Շաբաթ, ամսիս 2-ին, ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի տօնին, հայոց եկեղեցում, խուռն բազմութեան ներկայութեամբ, հանդիսաւոր պատարագ մատուցեց Բեսսարաբիայի թեմակալ առաջնորդ Ներսէս արքեպիսկոպոս Խուդավերդեանը։ Պատարագի վերջը, սրբազանը համառօտ քարոզով բացատրեց ժողովրդին օրվայ տօնի նշանակութիւնը. ապա յայտնեց, որ Վեհափառ Կաթողիկոսի հրամանով Պետերբուրգ գնացած հայ պատգամաւորութիւնը այլ և այլ ժամանակներում ներկայացել է պետական զանազան ազդեցիկ անձանց և հայոց մի շարք գործերի համար բանակցելով նրանց հետ, վերջիններս նախ ցոյց են տուել սիրալիր վերաբերմունք դէպի հայ պատգամաւորութիւնը, երկրորդ՝ բարի խոստումներ են արել մեզ, յայտնելով, որ հայոց եկեղեցական կալուածների յարքունիս գրաւվելու խնդիրը կը վերաքննվի, աքսորված հոգևորականները կը վերադառնան, դպրոցական գործերը կը կարգաւորվեն և այլն։ Ապա յայտ-

նեց, որ Վեհափառ Կաթողիկոսի ծննդեան ութսունհինգամեակը լրանալով այսօր, հայրապետական մաղթանք է կատարվելու, արևշատութիւն և երկարակեցութիւն հայցելու Աստուծուց։ Իսկ վերջում, երբ հրաժեշտի առիթով շնորհակալութիւն յայտնելով Մոսկվայի հայ գաղութին դէպի իրան ցոյց տուած քաղցըր վերաբերմունքի և յարգանքի համար, յորդորեց ժողովրդին ապրել միասին խաղաղ, սիրով, պահպանել եկեղեցին ու ազգութիւնը, որով և վերջացնելով իր քարոզը, սկսեց հայրապետական շատ սրտառուչ մաղթանքը։

Հասարակութիւնը ժամերգութեան ընթացքում հաւաքելով տեղն ու տեղը 300 ր. իբրև աջհամբոյր, պատարագի վերջը յանձնեց պատարագիչ հայր սրբազանին։

Միւս օրը, ամսիս 3 ին, սովորական պատարագից յետոյ, հասարակութիւնը հաւաքվեց Գասպարեան անկելանոցի դահլիճը, անցեալ անգամվայ յանձնաժողովի համար անդամներ ընտրելու։ Շատ երկար վիճաբանութիւններից յետոյ ընտրվեցին.—պ.պ. Կուսիկեան, Մամիկոնեան, Տէր Մկրտչեան, Կարօտկեան և Գասպարեան։ Սրանք պէտք է շարունակեն հանգանակութիւնը հասարակութեան մէջ Բագուի աղէտի զոհերի օգտին։

Նոյն օրը, «Գրական-գեղարուեստական ընկերութեան» դահլիճում, մի խումբ սիրողների նախաձեռնութեամբ Գասպարեան անկելանոցի օգտին կայացաւ մի ներկայացում։ Խաղում էին Ի. Շչեգլովի «Դոքտոր Թաթոս» կատակ—վոդըվիլը մէկ արարուածով, Ա. Չէխովի «Արջ» կատակերգութիւնը մէկ արարուածով հայերէն լեզուով, իսկ Ա. Չեխովի «Ակամայ դերասան»-ը ռուսերէն լեզուով։ Սրանք արդէն մեր հասարակութեան վաղուց ծանօթ բաներ են, այնպէս, որ բովանդակութեան վրա կանգ չենք առնի, միայն կասենք, որ խաղը, իբրև սիրողների խաղ, ընդհանուր առմամբ, լաւ անցաւ։

Ներկայացումը ունէր և համերգային բաժին։ Կովկասին և Ռուսաստանին քաջ ծանօթ պ. Ա. Կոստանեան, որ երաժշտական աշխարհում պատուաւոր տեղ է բռնում, այս անգամ էլ իր ույժերի ամբողջ թափով ցոյց տուեց իր խոշոր տաղանդը, երգելով նախ Վրանգէլի «ты мое утро», ամենքիս սիրելի «Կռունկ»-ը, «Լուեց ամպերը» և այլն, որից յետոյ դահլիճը երկար ժամանակ դղրդում էր խուռն բազմութեան անկեղծ ծափահարութիւնների տակ։ Ապա օր. Գ. Պրիվեն, Ջայկովսկու «Чародѣйка» օպերայից—երգեց մի արիա, «Гдѣ же ты, мой желанный» և այլն. պ. Ն. Ուլուխանով երգեց «Донъ-Жуанъ»-ից. պ. Ս. Ցրգօեվ երգեց Գլինկի «Ночной смотръ»-ը և այլն։ Սրանք բոլորն էլ արժանացան բուռն ծափահարութիւնների։

Վեցհարիւր մարդ տեղաւորող դահլիճը ծայրէ ի ծայր լիքն էր երկսեռ ընտիր հասարակութեամբ։ Կային բաւականին հանդիսականներ և ռուսներից, իսկ հասարակութեան մեծամասնութիւնը պէտք է ասել, որ հայեր էին։

Օգտվելով առիթից, անհրաժեշտ եմ համարում ասել հետևեալը։ Հայերէն լեզուով ներկայացումներ Մոսկվայում համարեա թէ չեն տրվում, չը նայած, որ Մոսկվայի հայ գաղութը բաղկացած է մօտ 3000 հոգուց, չը հաշված ուսանողները։ Մենք կարելի և յարմար ենք գտնում, որ տեղիս ինտելլիգենտ ույժերից կազմվէր մշտական թատերասէրների մի ընկերութիւն, որը երբեմն-երբեմն հայերէն ներկայացումներ տար։ Այդ բանը շատ հեշտութեամբ կարելի է գլուխ բերել. դեկօրացիաների և զգեստների համար փող անխնայ կը տար տեղիս հարուստ գաղութը, իսկ բարոյական օժանդակութիւն պարտաւոր է ցոյց տալ տեղիս ինտելլիգենցիան։ Այս ամենից յետոյ հարկաւոր է գործին տաք կերպով կպչել, քիչ եռանդ ու ոգևորութիւն ունենալ, փոքրիկ աշխատանք գործ դնել և այնուհետև նուիրական ու սրբազան գործը առաջ կը տարվի։

Էրա

ՆԱՄԱԿ ԱՍԽԱԲԱԴԻՑ

—

Ապրիլի 4-ին

Անցեալ տարվայ մարդկային պատուհասներից մէկն էլ, ինչպէս արդէն յայտնի է շատերին, մորեխն էր։ Անդրկասպեան երկրացուն նա շատ լաւ ծանօթ է իր աւերիչ յատկութիւնով։ Դեռ ձմռան ցրտերը տակաւին չանցած, այսօր նա երևան է եկել Կաախկայի և մի քանի հարևան գիւղերի շրջակայքում և սպառնում է տարածվել ամբողջ երկրում։ Թէև այդ կողմերը բանուորական խմբեր են ուղարկվել արդէն, նրանց սաղմերի մէջ փչացնելու նպատակով, սակայն վտանգը մեծ է, այն էլ շատ մեծ... Եթէ ուրիշ կողմերում էլ նոյնպէս երևան գալու լինեն նրանք, թւում է, որ անցեալ տարվայ պէս սովի պիտի դատապարտեն այս՝ առանց այն էլ անապատ երկրի բազմամիլիոն ազգաբնակութիւնը։

Ցուզմունքները Պարսկաստանում միայն քրիստոնեաներին չեն գաղթեցրել այս կողմերը։ Պարսկաստանի արևելեան սահմաններում ապրող քիւրդերը չը կարողանալով տանել պարսից իշխանութեան խստութիւնները, փախել են վերջին խառնակութիւնների ժամանակ և եկել լցվել Մերվ և իր շրջակայքը։

Անցեալ օրը ես անձամբ Մերվումն էի և տեսայ թէ ինչպէս նրանց բազմամարդ խմբերը անգործ թափառում էին փողոցներում։ Այդ ողորմելիները ոչ մի միջոց չունեն ապրելու և ստիպված են օրական 15—20 կոպէկով աշխատել, որը սակայն բոլորին չէ աջողվում. գործ չը կայ անելու...

Որպէս զի քաղցից չը մեռնեն, նրանք դիմում են զանազան միջոցների, որոնցից ամենազզուելին իրանց կանանց և աղջիկներին ծախելն է։

Քաղցից ամեն բան կարելի է սպասել։ Քաղցը բոլոր չարիքների աղբիւրը, բոլոր ոճիրների հեղինակն է...

Քիւրդը ծախում է իր աղջկան, իր փոքրիկ անմեղ երեխային, իր կնոջը, որովհետև հաց չունի ուտելու, չէ կարողանում նրանց կերակրել...

Սարսափելի է. կենդանի մարդուն ծախում են 200—300 ղռանով։ Եւ ով չի առնի։ Թուրքմէնները իրար գլուխ են բարձրանում։

Քանի օրէ որ Ասխաբադ էլ են երևացել նրանք։ Այստեղ էլ տեղի ունի նոյն վաճառքը, սակայն այստեղի կուրսը աւելի բարձր է քան ուրիշ տեղերում. կնոջ գինը վերջին օրերս հազար ղռանի է հասել։

Ար. Բաղդասարեան

ՆԱՄԱԿ ԴԱՂԷԹ-ԽԱՋԷՆ ԳԻՒՂԻՑ

—

Մարտի 29-ին

Այսօր մեր գիւղը, փոխանակ պրիստաւի, առաջին անգամ եկաւ հաշտարար միջնորդ (мировай посредникъ) որը հաղորդեց գիւղին, որ իր գալու նպատակն է՝ նոր անդամների ընտրութիւններ կատարել գիւղի վարչութեան համար և նոյնպէս լսել գիւղացիներից գիւղի ունեցած կարիքների մասին։ Գիւղացիք ուրախութեամբ ընդունեցին հաշտարար միջնորդի խօսքերը։

Միւս օրը առաւօտեան գիւղի մեծամասնութիւնը հաւաքվեց տանուտէրի բակը, որտեղ գտնվում էր և հաշտարար միջնորդը։ Սկսվեց ընտրութիւնը։ Ձայների մեծամասնութեամբ ընտրվեցին նոր տանուտէր և նոր դատաւորներ (սուդիաներ)։ Ընտրութեան ժամանակ գիւղի մեծամասնութիւնը որոշեց չընտրել «մեծերին» և «հներին»։ Եւ իսկապէս ընտրութիւնը աջող անցաւ. ընտրվեցին այնպիսի անհատներ, որոնք պատրաստ են ժողովրդին ծառայելու և ոչ թէ, «հների» նման իրանց գրպաններին։

Ընտրութիւնից յետոյ հաշտարար միջնորդը յայտնեց գիւղի հասարակութեանը՝ պարզել իրանց բոլոր կարիքները և պահանջները։ Գիւղացիք ասացին, որ իրանք նախ և առաջ հողի և ջրի (կանոնաւոր աղբիւր և գետ) պակասութիւն ունեն, և որովհետև գիւղի հասարակական հողերը բոլորն էլ արքունական են, բայց շատ սուղ են գիւղի օրվայ ապրուստը հայթհայթելու համար, ուստի խնդրում են, որ շրջակայ-գիւղի հողերին սահմանակից-արքունական պարապ մնացած հողերից և անտառներից աւելացնեն գիւղի այժմեան հողերին և բացի դրանից գիւղի բոլոր հողերը նորից հաւասարապէս բաժանեն տան (ծուխի) կամ անհատի (փափախ) վրա։ Երկրորդ՝ ամառվայ արօտատեղի չունենալով սար գնալու տեղի կարիք ունեն, և խնդրում են արքունական ազատ հողերից բաժին հանել։ Եւ, վերջապէս, խնդրում են բանալ գիւղի ուսումնարանը մայրենի լեզուով դասատվութեամբ։ Հաշտարար միջնորդը պատասխանեց, որ առաջին երկու պահանջին կարելի է բաւաբարութիւն տալ. բայց երրորդին կարելի է բաւականութիւն տալ մասամբ, այսինքն ուսումնարան կարելի է բանալ, բայց ոչ գիւղացիների պահանջածի համաձայն։

Ապա հաշտարար միջնորդը հաղորդեց գիւղացիներին, թէ արդեօք նրանք ոչինչ ասելիք չունեն գիւղի քահանայի վերաբերմամբ և քահանային ռոճիկ նշանակելու մասին։ Գիւղացիք կամենում են վարձատրել քահանային իրանք իրանց նշանակած վարձով, թէ կոնսիստորիայի նշանակած վարձով։ Գիւղացիք միաձայն յայտնեցին, որ ցանկանում են իրանք որոշել իրանց քահանայի վարձը կամ կատարած յուղարկաւորութիւնների գինը։

Այնուհետև հաշտարար միջնորդը գնաց մօտակայ Շամշուխլըղա գիւղը ընտրութիւններ կատարելու համար։

Ե. Յովսէփեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Կովկասի կառավարչապետի դիւանը ներկայ ապրիլի 11-ից սկսած կոչվելու է կովկասեան փոխարքայի դիւան, համաձայն Պետերբուրգից եկած կարգադրութեան։

—

Սէնատոր Կուզմինսկին, որ արդէն սկսել է իր սէնատորական քննութիւնը Բագւում, իր դիւանի բոլոր անդամներին յանձնել է վերաքննել և վերահսկել բոլոր հասարակական ֆունկցիաների վրա—ինչպէս՝ քաղաքային ինքնավարութեան, տնտեսական ձեռնարկութիւնների, զօրքի, գիւղացիական վարչութեան և այլ գործերը։ Դրանցից ամենաէական և անհրաժեշտ լուսաբանութեան կարօտ են կենսական երկու հարցեր, որոնցից մէկը—փետրվարի արիւնոտ դէպքերի քննութեան գործը՝—յանձնված է Խոլոտովսկուն, իսկ նահանգական ժանդարմէրիայի գործերի վերաքննութիւնը յանձնված է Բեզնիկովին։

—

Բագուի բօրսայի կոմիտէտը դիմել էր կովկասեան Փոխարքային և խնդրել, որ բօրսայի կոմիտէտն էլ ունենայ իր ներկայացուցիչը Փոխարքայի խորհուրդի մէջ։ Այդ միջնորդութեան փոխարքան պատասխանել է հետևեալ հեռագրով. «Չեմ կասկածում, որ Բագուի բօրսայի կոմիտէտի ներկայացուցիչները չը հրաւիրվեն մասնակցելու այն նախնական խորհրդակցութեան, որի նպատակն է լինելու միջոցների ձեռնարկել տեղական արդիւնագործութիւնը կենդանացնել և արդիւնաբերական կեանքի բնական ընթացքն ապահովել»։ Կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվ։

—

Անսամարդյժ Վոլֆ Եակովլեվիչ Լանդին թոյլ է տրված Քութայիսում հրատարակել մի ամենօրեայ լրագիր «Ріонъ» անունով։ Տարեկան բաժանորդագինը Քութայիսում լինելու է 6 ր. իսկ այդտեղից դուրս 7 ր.։ Թերթը հրատարակվելու է նախնական ցենզուրայով և ռուսերէն լեզուով։

—

Ապրիլի 9-ի առաւօտեան ժամը 11 ին, ասում է «Б. Изв.», սէնատոր Կուզմինսկուն ներկայացան երդուեալ-հաւատարմատար Բ. Մ. Դօլուխանովը և Ս. Ա. Վանսովիչը, Թիֆլիսի առևտրական բանկի տեղական բաժանմունքի կառավարիչ Ս. Խ. Խօջաեվը և ինժեներ-տեխնոլոգ Լ. Ի. Ղուլեանցը, որոնք եկել էին ներկայացնելու մի խնդիր, ծածկված տեղական ինտելլիգենցիայի հարիւրաւոր ստորագրութիւններով, առանց ազգութեան ու կրօնի խտրութեան։—Խնդրի էութիւնը հետևեալն է։ Ամենից առաջ նրանում մատնացոյց են արվում մի անհագին շարք փաստեր, որոնք փառաւորապէս ապացուցանում են տեղական վարչութեան ոչ միայն անկարողութիւնը և կարգադրել չիմանալը փետրվարի 6—9-ի արիւնալի դէպքերի ժամանակ, այլ և նրա կողմից արված բաց—աչկարայ բարձիթողիութիւնը և օրինականութեան ոտի տակ տալը։ Այն ինչ այժմ, երբ Բարձրագոյն հրամանով սկսված է այդ զարհուրելի դէպքերի պատճառների և հանգամանքների քննութիւնը, մի և նոյն վարչութիւնը, մնալով իշխանութեան մէջ, կարող է, իր ազդեցութեան շնորհով, արգելք հանդիսանալ ճշմարտութեան լիակատար երևան գալուն։ Դրա վրա յենվելով, խնդրատուները, կանխապէս չը վճռելով վարչութեան մեղաւոր կամ անմեղ լինելը, խնդրում են ժամանակաւորապէս հեռացնել իրանց պաշտօններից տեղական վարչութեան և ոստիկանութեան ներկայացուցիչներին, որպէս զի դրանով հանգստանայ հասարակութիւնը և հնարաւոր լինի փետրվարեան ողբերգութիւնը պարզաբանել լիապէս և բազմակողմանի կերպով։—Պատուիրակներին շատ ուրախ և սրտագին ընդունելութիւն ցոյց տրվեց։ Ծանօթանալով խնդրի բովանդակութեան հետ, սէնատորը պատասխանեց պատգամաւորներին, որ իր վրա դրված միսսիայի աջող կատարման համար ինքը պէտք է իմանայ այն ամենը, ինչ որ կարող է նպաստել ամբողջ ճշմարտութեան երևան գալուն. դրա համար էլ ամեն մի բնակիչ, որը կարող է նրան հաղորդել այս կամ այն փաստը, որ վերաբերում է փետրվարեան դէպքերին կամ տեղական ադմինիստրացիայի այս կամ այն արարքին, միշտ կարող է ազատ մուտք ունենալ իր մօտ և չը վախենալ ապագայ որ և է հալածանքից իր տուած ցուցումների համար։

—

Ստացանք Զատկի տօնին չքաւորներին բաժանելու համար 1) տիկ. Արարատեանից ի յիշատակ իր ամուսնու 25 րուբլի, 2) տիկ. Նունէ Իգիթխանեանից 10 րուբլի, 3) Գրիգոր Վարդանեանից 1 րուբլի, 4) Զաքար Ումիկեանից 3 րուբլի, 4) Մի ոմն 3 րուբլի, 5) Գրիգոր Վարդանեանից (Եալթա) 1 րուբլի։

—

Կիրակի առաւօտեան ժամը 9-ին Թիֆլիսի Մօղնու եկեղեցու բակում Մշու դաշտի Կոփ գիւղի բնակիչներից մէկը խփում է ատրճանակով իր համագիւղացի Մարտիրոս Գրիգորեանին սպանում անձնական ու ցեղական հին վրէժից դրդված։

—

Թիֆլիսում գործադուլն արդէն «մօդա» է։ Մի շաբաթից աւելի էր, որ լուր էր պտտում քաղաքում, թէ տան ծառաները և խոհարարներն են գործադուլ անելու։ Սկզբում չէին հաւատում, բայց ապրիլի 11-ին, երկուշաբթի օրը իրականացաւ լիովին։ Ոչ միայն գործադուլ արին ծառաներն ու խոհարարները, այլ և սկսեցին բռնութիւններ գործ դնել գործադուլ չանող ծառաների վրա։ Ի հարկէ, քաղաքում, մանաւանդ հարուստների ու փափկասուն տիկինների շրջաններում այդ գործադուլը շատ իրարանցում գցեց։ Նոյն օրը երեկոյեան և եթ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 60 հոգի գործադուլ անող ծառաներից և, իբրև թափառաշրջիկների, էտապով ուղարկեց իրանց ծննդավայրերը։ Հասարակական երևոյթներում ամեն մի մեծ սկզբունք կարող է վատ առաջնորդների ու ղեկավարների ձեռքով ծաղրի ու ծանակի առարկայ դառնալ։

—

Կովկասի փոխարքայի օգնական գեներալ Մալամայի նշանակած յանձնաժողովը ապրիլի 7, 8 և 9-ի նիստերում լսեց գործադուլ արած մեքենավարների բոլոր պահանջները։ Փոխարքայի օգնականի կողմից խոստում եղաւ նրանց արձակել իրանց ձերբակալված ընկերներին, միջնորդել ֆինանսների մինիստրին տալ 33,000 ր. մեքենավարներին իրանց վարձագինը նախկին գործադուլի ժամանակ, երբ դրանք մասնակից չէին գործադուլին, և մօտ 100,000 ր. նպաստ տալ բոլոր Անդրկովկասեան գծերի վրա ծառայողներին, բաժանելու այդ գումարը բանուորների ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ։ Միայն այս բոլորը պայմանական կերպով—եթէ մինչև ապրիլի 10-ի ժամը 2-ը բոլոր գործադադարները կը վերսկսեն աշխատանքը։ Գործերն այժմ նորից վերսկսված են և գնացքները կանոնաւորվում են։

—

Ստացանք. 1) «Ստ. Լիսիցեան և ընկ.» մի նոր հրատարակութիւնը— Ս. Շխեանցի «Մի մահ» և «Անառակը» պատմուածքները։ Գրքոյկը տպված է Թիֆլիսում, Հերմէս տպարանում, ունի 40 երես և արժէ 7 կոպէկ։ Թէև այդ երկու պատկերն էլ արտատպութիւն են «Մուրճ» ամսագրից, բայց չը գիտենք ինչու՝ ոչ մի տեղ չէ յիշված։ 2) Леванъ Кипіани—«Сказки Жизни», 124 երես, գինը 60 կ. տպված Թիֆլիսի վրաց ընկերութեան տպարանում։

—

Ապրիլի 4-ին պետական խորհուրդն սկսեց քննել քրէական նոր օրէնսդրութեան ներմուծման հարցը։ Քրէական նոր օրէնսդրութիւնը, ինչպէս լսել է «Русь»-ը, գործադրութեան կը դրվի ամբողջապէս միայն 1906 թւի յունվարի 1-ին, այն էլ այն պայմանով, որ նրա այն մասերը, որոնք վերաբերում են մամուլին և դաւանաբանական յանցանքներին, ույժ կունենան մինչև այն ժամանակ, երբ, համաձայն 1904 թւի դեկտեմբերի 12-ի ուկազի, նոր օրէնքներ կը սահմանվեն ու հաստատվեն այդ երկու ճիւղերի համար էլ։

—

Ռուսական տոկոսաբեր թղթերի արժէքներն ընկել են և Ռուսաստանը դրանից բաւական զգալի վնասներ է տեսնում։ «Р. Сл.» լրագիրն առաջ է բերում այդ վնասների հետևեալ հա-

չիւր: Ռուսաստանում կայ 3 միլիարդ րուբլու պետական ռենտայի տոմս: Այդ տոմսերի արժէքը պակասել է սովորական գնից՝ 17 րուբլով: Կը նշանակէ բոլոր տոմսերի կորուստները միասին կը կազմեն 510 միլիոն րուբլու: Երկաթուղային գումարը Ռուսաստանում գոյութիւն ունեցող քաղաքային փոխառութիւն 22 ընկերութիւնները բաց թողած ունին 1½ միլիարդ (1,500,000,000) րուբլու օբլիգացիաներ, որոնց գինը կորցրել է 15% իր արժէքից. դա անում է 225,000,000 ր. կորուստ: Հողային բանկերը, որ ունեն 2,000,000,000 րուբլու օբլիգացիաներ, կորցրել են 17%, իսկ դա կազմում է 340,000,000 ր. կորուստ: Նոյն բանկերի գրաւական թերթերը—ազնուականների 4%-անոցները, գիւղացիական 4%-անոցները և ազնուականների 3½%-անոցները, որոնց ընդհանուր արժէքն է 700 միլիոն րուբլի, կորցրել են 28% իրանց արժէքից—այսինքն մօտ 200,000,000 ր. Երկաթուղային ընկերութիւնները 2,500,000,000 ր. օբլիգացիաները, կորցնելով իրանց արժէքի 22% ը, ունեցել են 500,000,000 ր. ընդհանուր վնաս: Այդ բոլոր վնասները միասին առած կազմում են մօտ 2 միլիարդի նոկայական գումար: «Միմիայն Պուտիլովեան գործարանի երեկ տեղի ունեցած փակումը, ասում է «Р. Сл.», արտայայտուեց արժէքների բորսայի վրա և միայն մի օրում հասարակութեան արժէթղթերին տուեց 720,000 ր. վնաս»:

—

Ստացանք Բագուի աղէտի զոհերի օգտին. 1) Ալուբեկյի հայ բանուորներից 10 ր. 80 կ., 2) Վարդաւալից Ա. Ցարոթինեանի միջոցով 88 ր. 85 կ., 3) Ս. Ծաղուքեանից (Սավբոլ) 5 ր., 4) Войцеховскій-ից 3 ր., 5) Մերվի հայ զինուորներից զինւոր Աւագ. Տատոնցեանի միջոցով 15 ր. 37 կ., 6) Ղըլի-Արվաթի հայ և մահմեդական համաքաղաքացիներից 153 ր. 56 կ., 7) Սամվողուցեից հայ և ռուս ընտանիքների օգտին 31 ր., 8) Ակբերթանից Սամեի. Փողոտսանի միջոցով հաւաքած ասմոց ազգի և կրօնի խմբերեան 93 ր. 10 կ., 9) Ա. Սալբեձազրեանի պղնձահանքերի շրջանում գտնվող խմբերից, գործակատարներից և մշակներից, (Առաջնորդարանի մասնաժողովին յանձնելու համար) 270 րուբլի: Ընդհանուր գումարը նախկին ստացածների հետ միասին 27137 ր. 44 կ.:

—

Ստացանք Չեսար գիւղի հրկիզեալների օգտին 1) Ս. Ահանեանից (Ռոստով) 25 րուբլի, 2) Բուզենիանից (Եկատորինո) 4 ր., 3) Տեղ գիւղից (Գորիսի գաւ.) 10 ր. 28 կ., 4) Կ. և Մ. Ալաղաւերտեանից (Ղզլար) 5 ր., 5) Ս. Սուրխայի հայ բանուորներից 10 ր. 80 կ., 6) Վ. Ալջոլեանց Մ. Ցովնաթեանի միջոցով հաւաքած 2 ր., 7) Մսխեցւ Փ. Բուղադեանից (Բագու) դասական տոմսերի քառանելու համար 100 րուբլի: Ընդհանուր գումարը նախկին ստացածների հետ միասին 1830 ր. 45 կ.:

ՇԱՐՋԻՑԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 2-ին, «Եղիազար Լուսաւորչի» օրը, տեղիս հայոց աղօթատուն գաւթում, ս. պատարագից յետոյ տեղի նոր ժամատան ծխատէր հոգիւ Ներսէս քահանայ Արղութեանցը տեղիս հայ համայնքի ներկայութեամբ հոգեհանգիստ կատարեց համեցեալ Պրիաստտոր Միրզաջեանի իրեն մտքի յիշատակին: Դիտանման փոխ երեխաներ ռուսազինուոր ... Տեղիս լուսամիրներից մինչ ներկայ էր հոգեհանգստին»:

ՆԱՏԵՐԻՆՕՍԼԱՒԻՑ մեզ գրում են. «Երէկ, ամսիս 7-ին, հինգշաբթի, Աւետման տօնին, տեղիս հայոց եկեղեցում պատարագից յետոյ հոգեհանգիստ կատարուեց Պետերբուրգի համալսարանի ուսանող Մարտին Միքայէլեանի յիշատակին, որը եղել է տեղիս ուսանողներից: Ժամերգութեան ներկայութեամբ հոգեհանգիստը կատարեց տեղի հոգևոր հովիւ ... Լ. Դօլխանեանը մի ճառ կարդաց, որը յուզեց բոլորին: Ժամանակաւոր տեղիս հայերը ապրիլի 20-ին, կիրակի օրը, պատարագից յետոյ կատարելու են հոգեհանգիստ Միքայէլեանի յիշատակին: Հայերենական ժամեր, պատարագի ... Արևելեան քահանայ Վարդանեան հոգեհանգիստ կը կատարէ հոգեհանգստում յիշատակութեան հետ»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Рожественскаго эскадра. «Echo de Paris» լրագրի Պետերբուրգի թղթակցի խօսքով, ծովային գլխաւոր շտաբում Ռօժէստվէնսկուց էսկադրայի Նօսիբէից դուրս գալուց յետոյ, միմիայն մի հեռագիր է ստացված, որ տեղեկացնում է, թէ Ռօժէստվէնսկու էսկադրան գնում է դէպի Ֆորմօզա, ուր, ինչպէս կարծում են, կենտրոնացած է Տօգօի նաւատորմը: Ռօժէստվէնսկին ասում է. «Այլ ևս ձեզ չեմ հեռագրի մինչև ճակատամարտը: Եթէ ես ջարդվեմ,—Տօգօն կասէ ձեզ այդ, իսկ եթէ ես նրան ջարդեմ,—կը տեղեկացնեմ ձեզ: (Нов.)

—«Matin» լրագրի թղթակցին ծովային մինիստրութեան մէջ հաղորդեցին, որ ծովակալ Ռօժէստվէնսկուն առաջ շարժվելու դրդող շարժառիթները, չը սպասելով Նեբօգատովին, ոչ այնքան ռազմագիտական, որքան բարոյական բնաւորութիւն ունէին: Մադագասկարի ջրերում երկար կանգնելը կիզիչ արևի ճառագայթների տակ յոգնեցրեց էկիպաժին և վտանգաւոր գրգռմունք առաջացրեց մարդկանց մէջ: Օֆիցէրները և նաւաստիները միաձայն պահանջում էին, որ իրանց տանեն կռւելու, ասելով, թէ իրանք պատրաստ են մեռնելու, բայց այլ ևս սպասել անկարող են: (Нов.)

Շվէյցարական օֆիցէրները ճապօնական յաղթութիւնների մասին: Ճապօնական բանակին էր ուղարկված շվէյցարական փոխ-գնդապետ Գէրչ, որ այս օրերս վերադարձաւ Բէրն և յայտնեց «Bund»-ի աշխատակցին բաւական հետաքրքիր հայեացք ճապօնական յաղթութիւնների պատճառների վրա: Նրա խօսքով, ճապօնացիների աջողութեան ամբողջ գաղտնիքը նրանց աւանդութիւնների մէջն է: Եւ կրօնը, և դաստիարակութիւնը ուսուցանում են ճապօնացուն, որ պատերազմի մէջ մահ ընդունելուց բարձր փառք և պատիւ չը կայ: Եւ հէնց իրանք ռուսները թեթևացնում են նրանց գործը: Եւրոպական մի ուրիշ բանակի հետ նրանք դժուար կը կռւէին: Ճապօնացիները վատ հեծելազօրք ունեն, բայց խուզարկութիւնների համար ռուսաց կազակներից աւելի լաւ են, որովհետև վերջինները շատ վատ պատրաստութիւն ունեն: Ռուսները ճապօնացիներից աւելի լաւ ռազմամթերքներ ունեն. ռումբերը 6—7 կիլօմետր են հասնում, այն ինչ ճապօնականը ամենաշատը 4—4½: Սակայն ռուսները չը կարողացան, ինչպէս հարկաւորն է օգտվել իրանց ռազմամթերքներից, որովհետև թէ արտիլէրիական օֆիցէրները և թէ թնդանօթների մօտ կանգնող զինուորները պատշաճաւոր բարձրութեան վրա չեն կանգնած: Իսկ ճապօնացիների մօտ թէ օֆիցէրները և թէ զինուորները հիանալի վարժութիւն ունեն, այդ պատճառով և նրանց կրակը աւելի իրական է: (Нов.)

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

10 ապրիլի

ՎԻԷՆՆԱ: Գօլուխօվսկի հանդիպեց Տիտտօնիին Վենեցիայում ապրիլի 16-ին: Կիսապաշտօնական մամուլը դրա մէջ տեսնում է նախկին բարի յարաբերութիւնների ապացոյց:—Գաւուչ, առողջանալուց յետոյ, կուղևորվի դէպի հարաւ և երևի կը հեռանայ իր պաշտօնից:—Դիպլօմատիական շրջաններում կարծում են, որ կրէտական հարցի վերաբերմամբ կայացաւ կարծիքների փոխանակութիւն շահագրգռված պետութիւնների միջև, սակայն չէ կարելի սպասել, որ նրանք համաձայնութիւն տան Կրետէ կղզին Յունաստանի հետ միացնելու համար:

Կ. ՊՕԼԻՍ: Ֆրանսիական դեսպանութեանը պաշտօնապէս հաղորդված է սուլթանի վերջնական իրադէն վաթսուն միլիօն փոխառութեան վերաբերմամբ:

ԼՈՆԴՈՆ, 10 ապրիլի: Առաւօտեան երկու ժամին տեղի ունեցաւ սաստիկ երկրաշարժ Դօնկարստէրում և Մատլօկում: Երկրաշարժը առանց զոհերի եղաւ և, ինչպէս ենթադրում են, լուրջ վնասներ չէ պատճառել:

11 ապրիլի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Բարձրագոյն ուկազ Կառավարիչ Սենատին. «Ներկայ տարում գիւղական մի քանի տեղերում անկարգութիւններ ծագեցին, որոնք ուղեկցվում էին կալուածատէրերի դաստակերտների, առևտրա-արդիւնաբերական հիմնարկութիւնների և շարժական գոյքի աւերումով և կողոպուտով գիւղացիների յանցաւոր համախմբումների ձեռքով: Կալուածական իրաւունքների այդպիսի չարամիտ խախտումն չէ կարող տանելի լինել, որովհետև իւրաքանչիւր մասնաւոր սեփականութիւն անձեռնմխելի է և նրա պաշտպանութիւնը ապօրէն նըկրտումներից նա մանաւանդ կազմում է կառավարութեան առաջնակարգ պարտաւորութիւնը և հասարակական կեանքի խաղաղ և հանգիստ բարգաւաճման անհրաժեշտ պայմանը: Ժողովրդական գիտակցութեան մէջ հաստատ համոզմունք զարգացնելու նպատակով թէ մասնաւոր սեփականութեան անձեռնմխելիութեան մասին, և թէ այն մասին, որ օտարի գոյքի վրա իւրաքանչիւր յանցաւոր փորձի համար մեղաւորները անշեղ կենթարկվեն խիստ պատժի և կալուածական պատասխանատուութեան, Մենք հրամայում ենք. 1) Թոյլատրել ներքին գործերի մինիստրին ըստ կարիքի հիմնել գաւառներում, ուր տեղի են ունեցել անկարգութիւնները, ժամանակաւոր գաւառական յանձնաժողովներ գաւառական ազնուականութեան պարագլուխների նախագահութեամբ, գաւառական զեմստվօների վարչութիւնների նախագահներից, գաւառական իսպրավնիկներից, զեմստվօների գլխաւորներից և հարկային տեսուչներից, որոնց մասնբում տեղի են ունեցել անկարգութիւնները, նոյնպէս և յանձնաժողովը հրաւիրվող գաւառական զեմստվօի ժողովի մէկ կամ երկու ձայնաւորներից, որոնք ապրում են կատարված դէպքերի մերձակայ տեղում. 2) I-ին կէտում յիշատակված յանձնաժողովներին պարտաւորեցնել պարզել, թէ ովքեր են գիւղացիների յանցաւոր համախմբումների մէջ մասնակցող անձինք, նոյնպէս և հաշւել նրանց պատճառած վնասների չափերը գոյքի պատասխանատուութեան ենթարկելու համար, պահանջելիքը առնելով այն գիւղական համայնքների բոլոր անդամների շարժական և անշարժ գոյքերից, որոնք մասնակցել են աւերումների և կողոպուտների գործող գիւղացիների համախմբումներին. 3) Թոյլատրել ներքին գործերի մինիստրին ժամանակաւոր ցուցմունքներ տալ վերոյիշեալ ժամանակաւոր յանձնաժողովներին նրանց գործողութիւնների կարգի մասին, նոյնպէս և ուղարկել մինիստրի առանձին նշանակած անձանց այդ յանձնաժողովների գործողութիւնները ղեկավարելու համար. 4) յանձնել ներքին գործերի մինիստրին մշակել, և արդարադատութեան ու ֆինանսների մինիստրների և պետական կօնտրօլեօրի հետ յարաբերվելուց յետոյ, Մինիստրների Կօմիտէտի միջոցով Մեր հաստատութեանը առաջարկել կանօնների նախագիծը 2-րդ կէտում մատնացոյց արված միջոցը իրագործելու կարգի և կորուստ ունեցողների վնասները փոխարինելու մասին, նոյնպէս և նպաստ տալու մասին գանձարանից այն վնասված կալուածատէրերին, որոնք չեն կարողանայ սեփական միջոցներով անյապաղ վերականգնել իրանց դաստակերտները կամ նրանց մէջ տնտեսութիւն վարելու համար անհրաժեշտ ինվէնտարը ձեռք բերել: Կառավարիչ Սենատը չի յապաղի այս կատարելու համար պատշաճաւոր կարգադրութիւնն անել: Իսկականի վրա Նորին Մեծութեան սեփական ձեռքով ստորագրված է. «Նիկօլայ»: Ցարսկօէ-Սելօ, 10 ապրիլի 1905 թւի:

ՏՕԿԻՕ, 10 ապրիլի: Պաշտօնապէս: Տանգուա գրաւող զօրաբաժինը զեկուցանում է, որ ռուսների ոչ-մեծ զօրաբաժիններ գտնվում են Լեաօլինի և Մարուկօուի հարևանութեամբ: Ռուսական խուզարկու խմբերը Տաօլու շրջանում մեծ աչալրջութիւն են ցոյց տալիս, թէպէտ և նշաններ չը կան, որոնցից երևային, որ ռուսները վերսկսում են գործողութիւնները: Մնացածում դրութիւնը անփոփոխ է:—Պաշտօնական հաղորդագրութիւնը հաստատում է, թէ հէնց որ տեղեկութիւններ ստացան, որ Ռօժէստվէնսկու էսկադրան գտնվում է Կամրանեան ծովածոցում, ֆրանսիական կառավարութիւնը հրահանգներ տուեց Տօնկինի նահանգապետին ամենայն խստութեամբ գործադրել չէզոքութեան կանօնները: Ֆրանսիական կառավարութիւնը նորից հեռագրեց Տօնկինի նահանգապետին, հրամայելով խնդրել Ռօժէստվէնսկուն որքան կարելի է շուտ հեռանալ վերոյիշեալ ծովածոցից: Նահանգապետը պատասխանեց, որ կառավարութեան հրահանգները կատարված են: Ֆրանսիական կառավարութիւնը դիմեց նոյնպէս Ռուսաստանին՝ խնդրելով հրամայել ծովապետին հեռանալ ֆրանսիական ջրերից: Ռուսաստանը համաձայնվեց: Ճապօնիայում մեծ գոհունակութիւն են յայտնում այն առթիւ, որ Ֆրանսիան արդարութեան այդպիսի զգացմունքներ ցոյց տուեց:—Սկսում են բարձրացնել Պօրտ Արտուրում ջրասոյզ արված պատերազմական նաւերը: Գտնված են հողի մէջ թաղված ռազմամթերքների ահագին քանակութիւններ, նոյնպէս և շատ ռումբեր: Բոլոր վնասված ամրութիւնները կարկատված են. պարզվում է, որ զինաթափ արված «Դիանա» կրէյսէրի էկիպաժը «Պետերբուրգ» կրէյսերով փոխադրված է Կամրանեան ծովածոցը:—Լուր է պտտում, որ բոլոր կանանց և երեխաներին հրամայված է դուրս գնալ Խարբինից, ուր մագազինների մեծ մասը փակված են և հիւանդանոցները ուղարկված են հեռու, դէպի արևմուտք: Ճանապարհների վրա Ցիցիկարից դէպի արևելք և հարաւ շինված են ամրութիւններ: Մերձակայ ճակատամարտը տեղի կունենայ երևի այդ տեղում:

ՍԱՅԳՕՆ, 9 ապրիլի: Ռուսական նաւերը Կամրան ծովածոցում մթերքների կարիք ունէին: Ֆրանսիական և գերմանական շոգենաւերը գնում են այնտեղ Սայգօնից ուտեստի պաշարների ահագին քանակութեամբ և քօստով: Անգլիական «Ինդու» շոգենաւը դատարկեց ածուխը Սայգօնում. կարծում են, որ բալտիական էսկադրայի համար 45,000 տօնն ածուխ մնում է այստեղ: Ռուսական 5 ածխատար նաւեր եկան այդ ածուխը Կամրանեան ծովածոցը հասցնելու համար: Հաստատում են, որ սպասվում է էսկադրա եօթը զրահակիրներից և կրէյսերներից: Կարծում են, որ բալտիական էսկադրայի մի մասը կը հանդիպէ ճապօնացիներին, իսկ մնացած նաւերը պտոյտ կը գործեն՝ փորձ անելու համար հասնել Վլադիվօստօկ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Բագու, Ելիսաւետպօլ և Երևան քաղաքների մահմեդական պատգամաւորները ներկայացան Կովկասի Փոխարքայի օգնական Սուլթան-Կրիմ-Գիրէյին: Պատգամաւորները շնորհաւորութիւն մատուցին Սուլթան-Կրիմ-Գիրէյին նրան բարձր պաշտօնի նշանակելու առիթով, հաղորդեցին, որ այդ նշանակումը մեծ համակրութիւն է գտել կովկասեան մահմեդականների մէջ և համոզմունք յայտնեցին, որ առաջիկայ րէֆօրմների ժամանակ մահմեդականները միանման իրաւունքներ կը ստանան կայսրութեան բուն ազգաբնակութեան նման: Սուլթան-Կրիմ-Գիրէյ հաղորդեց, որ հիմքեր չը կան մահմեդականներին չը տալու նոյնանման իրաւունքներ ուրիշ ազգութիւնների հետ միասին և որ Կովկասեան Փոխարքայի գլխաւոր հոգսն է լինելու խաղաղացնել երկիրը: Այդ գործի համար կը հրաւիրվեն Կովկասի ազգաբնակութեան բոլոր շերտերի ներկայացուցիչները:—Երևանի մահմեդական հասարակութեան պատգամաւորութիւնը ներկայացաւ Կովկասեան Փոխարքային: Կոմս Վօրօնցօվ—Դաշկօվ սիրալիր կերպով ընդունեց պատգամաւորութիւնը և ուշադրութեամբ լսելով զեկուցումը մահմեդականների կարիքների մասին պատասխանեց, որ նա հաւատացած է մահմեդականների հաւատարիմ հպատակութեան մէջ և բոլորը կանէ մահմեդականների իրաւունքները Ռուսաստանի մնացած հպատակների հետ հաւասարեցնելու համար:

ԳՈՒՆԺՈՒԼԻՆ, 10 ապրիլի: (Սեփ. թղթ.): Այսօր նոր ոչինչ չը կար ընդհանուր դրութեան մէջ պատերազմական բեմի վրա: Դէպի իրանց դաշտերը վերադարձող չինացիները սկսում են իրանց գարնանային աշխատանքները:—Մուկդէնից եկած չինացի թարգմանի խօսքով, այնտեղ եկել է չինական գեներալ Մա:

ՀՕՆԳԿՕՆԳ, 9 ապրիլի: Անգլիական պատերազմական նաւերի շտապով ճանապարհվելու պատրաստութիւնը ղեկավարում է ծովապետ Նօըէլ:

ՇԱՆԳՀԱՅ, 9 ապրիլի: Հեռագրի համաձայն, տեղացիներից սպանեցին Բատանգում (Տիբէտ) կօմիսար Ֆէնխուանին իր ամբողջ շքախմբով:—Ճապօնացիները բողոքում են ռուսական «Ասկօլդ» կրէյսէրի վրա վերջին անգամ ածուխ բեռնելու դէմ, որը փոխանակ սովորականի, վերցրեց կարդիֆեան ածուխ: Բանից երևաց, որ չինացիները ծածուկ կերպով 300—400 տօնն աւելորդ ածուխ հասցրին: Կարծում են, որ «Ասկօլդ» այժմ ունի հազար տօնն ածուխ:

ՏՕԿԻՕ, 10 ապրիլի: Միջազգային իրաւունքի ճապօնական մասնագէտը «Դէյլի Մէյլ» լրագրի թղթակցի հետ խօսակցութեան մէջ պնդում էր, որ ճապօնական պատերազմական նաւերը այժմ կատարեալ իրաւունք ունեն խարիսխ գցել ծովածոցում ռուսական նաւերի կողքին:

ՄԱՆԻԼԻԱ, 9 ապրիլի: Տօգօի էսկադրայի գլխաւոր ույժերը կը կենտրոնանան Ֆօրմօ

դպից դէպի հարաւ ապրիլի 13-ին: Ճապոնական հիւպատոսը գաղտնի կարգադրութիւն ստացաւ Կամիմուրայի էսկադրայի գալու վերաբերմամբ: Հիւպատոսի խօսքով, ճապոնական նաւերը չեն մտնի Մանիլիա, այլ կերթեւեկեն նաւահանգստից դուրս:

11 ապրիլի

ԼՈՆՈՆ: Իօրկշայր, Դէրբիշայր, Լինկօլնշայր և Նօտտինգամշայր գաւառներում երկրաշարժ զգացվեց, որն զգալի վնասներ չը հասցրեց:

ՓԱՐԻԶ: Լուբէն և Ռուվիէն գործերի ու հանրային աշխատանքների մինիստրը, պետական քարտուղարների օգնականները, նոյնպէս և ռազմական նախարարը մեկնեցին Բորդօ Գամբէտտայի արձանի բացմանը: Զինւորական և ծովային մինիստրները երեկ ժամանեցին Բորդօ:

ՍՕՖԻԱ: Ջագօրիչանի գիւղում յոյների կատարած սպանութիւնների նկարագրութիւններն օր օրի վրա աւելի են գրգռում ազգաբնակութեանն ու մամուլին: Սօֆիայում և միւս քաղաքներում միտինգներ տեղի ունեցան յանդիմանութիւն յայտնելու յունական չետաների վերաբերմունքի դէմ: Ընդունված որոշումներում յանդիմանութիւն է արտայայտված Թիւրք կառավարութեան դէմ, որը խնամարկում է յոյներին: Որոշումների մէջ դիմում են անում Բեռլինի դաշնագրին ստորագրող պետութիւններին վերջ դնելու Մակեդոնիայում Թագաւորող անիշխանութեանը:

ՍՕՖԻԱ: Մակեդոնական գաղութի նախաձեռնութեամբ հոգեհանգիստ կատարվեց Ջագօրիչանի զոհերի համար: Ներկայ էր մակեդոնական գաղութը, գլուխ ունենալով զանազան կօրպօրացիաներ սուգի դրօշակներով: Հոգեհանգիստներ կատարվել են և գաւառներում: Միտինգում ընդունվեց մի որոշում, որով յանդիմանութիւն է յայտնվում յոյներին, որ միացած Թիւրքերի հետ, աշխատում են, արմատախիլ անել բուլղարական տարրը: Գաւառներում էլ կազմվում են միտինգներ: Սօֆիայում ոչ մի միջնադէպ տեղի չէ ունեցել: Կառավարութիւնը միջոցներ է ձեռք առել անկարգութիւնների առաջն առնելու համար:

ՓԱՐԻԶ: Լուրերին նայելով՝ Տուլոնում հրաման է ստացվել Հեռաւոր Արևելք ուղարկել «Կլեբէր» և «Դէսէ» պատերազմական նաւերը և պատրաստ պահել «Կասսարդ» և «Ալժիր» կրէյսերները:

ՄԱՆԻԼԼԱ, 11 ապրիլի: Կօրրէյիդօր կղզու մօտ, Մանիլեան ծովախորշի մուտքի դիմացը նկատվեցին 3 պատերազմական նաւեր: Հեռաւորութեան պատճառով անկարելի էր ճանաչել նրանց ազգութիւնը, բայց ենթադրում են, որ դրանք ճապոնական նաւեր են: Այստեղի ճապոնական հիւպատոսը ամեն բոպէ սպասում է ծովապետ Կամիմուրայի գալստեանը:

ԻՒՐԻԵՎ (Լիֆլանդիայում), 11 ապրիլի: Համալսարանում նշանակված են միայն իրաւաբանական բաժնի պետական քննութիւնները: Սկիզբն է ապրիլի 26-ին: Առ այժմ միայն մի խնդիր է տրված:

ՕԴԵՍՍԱ, 11 ապրիլի: «Յեսարևիչ» շոգենաւով եկաւ Պօրտ-արտուրցիների 18-դ խումբը՝ 15 հոգի, իսկ գերմանական «Անդալուզիա» շոգենաւով եկաւ 19-դ խումբը՝ 790 հոգի:

ՄԻՆՍԿ, 11 ապրիլի: Ազգաբնակութիւնը սաստիկ վախեցած է յամառաբար պտտվող լուրերից հրէաների առաջիկայ Թալանի և աշակերտութեան և ինտելլիգենցիայի Ջարդի մասին: Երեկ յարձակում եղաւ երկու բէալիստների վրա, որոնցից մէկին վիրաւորեցին դանակով. դա ընդհանուր սարսափ առաջացրեց:

ԼՕՁ, 11 ապրիլի: Հրէական զատկի առաջին օրը խաղաղ անցկացաւ: Փողոցները դատարկ էին: Բակերում յաճախակի լսվում էին ատրճանակների ձայներ, երբ նշան տօներին դիմաւորելու ուրախութեան: Քաղաքում շրջում են պահակներ:

ՏՕԲՕԼՍԿ: Դումեան որոշեց տպագրել տալ 2,000 օրինակ փետրվարի 18-ին Բարձրագոյն բէսկրիպտը և ուկազը Սէնատին՝ Սիբիրում դիմումներ մտցնելու մասին:

ՄՕՍԿՎԱ, 11 ապրիլի: Զեմստվօի լիւգոր Դեպարօվը հեռագրում է Հեռաւոր Արևելքից, որ զեմստվօների սանիտարական 3 խմբեր շարժվեցին դէպի հարաւ: Մոսկվայի քաղաքային հիւանդանոցի բժիշկ Զալզան, որ նոր է եկել Նիկօլսկ-Ուսսուրիյսկից, հաղորդում է, որ զինւորական հիւանդանոցները շատ աղքատ են դեղերով և գործիքներով: Կարմիր Խաչի հիւանդանոցները գերազանց են: Այսօր ժամանեց պատերազմի դաշտի կօրպուսի հրամանատար գեներալ Միլօվը հիւանդութեան պատճառով: Մօսկվա է բերված ծանր վիրաւոր փոխ-գնդապետ Գուրկօն:

12 ապրիլի

ԱՄՕՅ, 11 ապրիլի: Անգլիական «Րուբին» շոգենաւը հաղորդում է, որ ապրիլի 9-ի գիշերը Բլանկօ հրուանդանի մօտ, Հօնգկօնգից 60 մղոն արևելք, հանդիպել է 3 ականանաւի: Նրանք ուղղել են ցոլացուցիչները «Րուբինի» վրա: Ենթադրում են, որ դրանք ճապօնական ականանաւեր են:

ՍԱՅԳՕՆ, 11 ապրիլի: Կամրանեան ծոցում ապրիլի 9-ին 52 նաւ կային, մէջը հաշւած և փոխադրանաւերը: Էսկադրան մեկնեց դէպի հիւսիս: Մի ականանաւ պաշտպանում է ծովափը: Մի ձկնորսի խօսքերի համաձայն՝ Նգատրանում գտնվում են 20 հատ զինւորական նաւեր, որոնց ազգութիւնն անյայտ է: Տեղացի և Եւրօպացի ձկնորսներն ասում են, որ ապրիլի 9-ի երեկոյեան լսել են թնդանօթաձգութիւն Կամրանեան ծոցում:

ՏՕԿԻՕ, 11 ապրիլի: «Կօկումին» լրագիրը կարծում է, որ Կամրանի հարցի խաղաղ լուծման համար մասամբ պարտական են Անգլիայի բարի ծառայութիւններին: Լրագիրը մատնացոյց է անում, որ այդ դէպքը հանդիսանում է երբ նոր ապացոյց անգլօ-ճապօնական դաշնակցութեան իրականութեան և յոյս է յայտնում, որ այդ դաշնագիրը կը նորոգվի յօգուտ ընդհանուր խաղաղութեան:

ՄԻՆՍԿ, 11 ապրիլի: Որովհետև ազգաբնակութիւնը և ձայնաւորները յայտագիր են տուել դումային անձի և գոյքի ապահովութիւն տալու մասին, այդ պատճառով դուման որոշեց կազմակերպել քաղաքային պահապանների խումբ, ընտրեց մի պատգամաւորութիւն նահանգապետին ներկայանալու և խնդրելու վճռական միջոցներ ձեռք առնել ազգաբնակութեան պաշտպանութեան համար. բացի դրանից վճռեց միջնորդել, որ ոստիկանութիւնը դրվի քաղաքի վարչութեան տակ:

ԹԱՒՐԻԶ, 9 ապրիլի: Նոր եկած նահանգապետը շատ խիստ միջոցներ է ձեռք առնում հացի առևտրականների դէմ, որոնք հացի գները բարձրացնում են: Կան ձերբակալվածներ:

ԲԵԼԳՐԱԴ, 11 ապրիլի: Երէկ սերբիական ապստամբութեան տարեդարձն էր. ապստամբութիւնը եղել է 1815 թւին Միլօշ Օբրենօվիչի ղեկավարութեամբ: Պետր Թագաւորը յետաձգեց այդ ժողովրդական տօնը: Ամբողջ մամուլը շնորհաւորեց ազատութեան օրը: Ահագին ամբոխը գրօսնում էր բերդում, ուր առաջ կատարվում էր այդ տօնը: Մայր տաճարում աւագ քահանայ Բօգիչը Թագաւորի ներկայութեամբ գոհաբանական մաղթանք կատարեց Սերբիայի ազատութեան առիթով: Բելգրադի ամբողջ գարնիզօնը հրացանը ձեռքին պատրաստ մնաց, վախենալով անկարգութիւններից:

ՄՕՍԿՎԱ, 11 ապրիլի: Գեներալ-ադիւտանտ Դանիլօվը հրաժարվեց Կարմիր Խաչի Մօսկվայի վարչութեան նախագահութիւնից: Կարմիր Խաչի օգտին նուէրները շատ պակասել են:

12 ապրիլի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Պաշտօնական տեղեկութիւններ Հեռաւոր Արևելքից ապրիլի 11-ին չեն ստացվել:

ԳՈՒՆԺՈՒԼԻՆ: Գլխաւոր հրամանատարի հրամանով Կուանչէնզիում գլխաւոր պօստային գրասենեակում հաստատվում է տեղեկատու բիւրօ, որը ճշգրիտ տեղեկութիւններ պէտք է ունենայ պատերազմի դաշտում եղած անձերի հասցէների մասին: Այդ միջոցով առաջը կառնվի այն նամակների կորստեան, որոնց այստեղ այնքան անհամբեր սպասում են հեռու հայրենիքից և ազգականներից:

ԹԱՒՐԻԶ: Մի քանի օր առաջ, ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, Երասխում խեղդվել են 46 հոգի բացառապէս պարսիկներ, պարօմով գետն անցնելիս:

ՄՕՍԿՎԱ: Դումայում ուժեղանում այն կուսակցութիւնը, որ դիմադրում է մի խումբ ինտէլիգէնտ անձերին, որոնք քաղաքային բոլոր գործերը վարում են իրանց հաճոյքի համաձայն: Դիմադիր կուսակցութիւնը ձգտում է, որ ձայնաւորները քաղաքային վարձու պաշտօններ չը ստանան:

ՐԵԱԶԱՆ: Կօնդիտէրների և հացթուխների մօտ ծառայողները պահանջ դրին իրանց աէբերին ռոճիկները աւելացնել, աշխատանքը քչացնել և իրանց կեանքի մի քանի ուրիշ պայմանները բարելավել: Տէրերը մերժեցին:

Հարիւրի չափ վարպետները գործից հեռացրին:

ՏՕԿԻՕ, 11 ապրիլի: Բատաւիա ժամանեց ռուսական լողացող հիւանդանոցը: Ենթադրում են, որ այդ շոգենաւը Նեբօգատովի էսկադրային է պատկանում: Ռուսներն օգտվում են այդպիսի նաւերով՝ խուզարկութիւնների համար: Հօնգկօնգում պնդում են, որ ռուսական Ш էսկադրան բալտիականի հետ կը միանայ ապրիլի 15-ին: Ռուսական նաւերը երկար ժամանակ կը մնան Հայնանում: Հայնանի նահանգապետը հեռագրում է չինական կառավարութեանը, որ բալտիական էսկադրան Հայնանի մօտ ածուխ է բեռնում: Երկիւղ են կրում, որ կառավարութիւնն անզօր կը լինի չէզոքութիւնը պաշտպանել:

ՍՕՖԻԱ, 11 ապրիլի: (Սեփ. Թղթ.): Ֆիլիպպօպօլի երեկվայ միտինգը վերջացաւ մի միջնադէպով. մի քանի մակեդօնացիներ, յոյների վարմունքից կատաղած, յարձակվեցին սրճարանի վրա, ուր բաւական շատ յոյներ էին նստած, ջարդեցին ապակիները և սկսեցին անպատւել ներկայ եղողներին: Ոստիկանութիւնը մեծ նեղութիւնով կարողացաւ պաշտպանել նրանց, որոնց վրա յարձակվում էին: Մի ոստիկան գլխին ծանր վէրք ստացաւ: Ֆրանսիական հիւպատոսը հաստատում է, որ յիշված սրճարաններում զինաներն աննշան են:

Կ. ՊՕԼԻՍ: Կառավարական շրջաններում սաստիկ մտատանջութեան մէջ են, որ ազգային ժողովը յայտարարել է Կրէտէի միացումը Յունաստանի հետ:—Բ. Դուռը մերժում է Ադրիանօպօլի վիլայէթի փախստականներին, որոնք պայմանաժամն անց են կացրել, վերադառնալ հայրենիք:

ԳԱՆՁԱԿ: Գնացքների կանոնաւոր երթևեկութիւնը վերականգնեց:

ԲՕՄԲԷՅ: Լրագիրների խօսքերով, այժմ Կենտրօնական Ասիայում հաւաքված է 200,000 հոգուց բաղկացած ռուսական մի բանակ: Ռուսական զօրքերը, եթէ ուզենային, կարող էին մի շաբաթում գրաւել Հէրաթը: Աւղանական բանակը համարեա անօգուտ է դառել: Օրէնբուրգի գծի կառուցումը իրերի դրութեան մէջ կատարեալ փոփոխութիւն մտցրեց: Անգլիան երբէք ստիպված չէ եղել այսքան լրջօրէն զգուշանալ Հնդկաստանում:

ՇԱՆԳՀԱՅ: Ճապօնական լողացող հիւանդանոցը անցաւ դէպի Սաադալ կղզիները, Եանցզէ գետաբերանի մօտերը, անցնելով դէպի հարաւ:

ՀՕՆԳԿՕՆԳ: Չինական զեկուցումները հաստատում են, որ մի քանի կրէյսէրներ և ածխանաւեր գտնվում են Հայնանի մօտ, Կամրանից 480 մղոն հիւսիս: Բրիտանական զրահակիրները և կրէյսէրները ծոցից դուրս եկան՝ յայտնի չէ ինչ ուղղութեամբ:

ՇԱՆԳՀԱՅ: Դաօտայը շատացրեց պահականաւերի թիւը, որոնք հսկում են ռուսական զինված նաւերի վրա, և առանձին հրամաններ տուեց չինական 4 կրէյսէրներին:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտարարում է, որ իր շէնութեան մէջ ներկայ ապրիլի 20-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին աճուրդ է լինելու փոս փորելու, 16 դիւյմանոց չուգունէ ջրատար խողովակներ անցկացնելու մօտ 8 վերստ երկարութեամբ, Աւճալայի քաղաքային ջրանցքի մեքենաների շէնքից մինչև քաղաքի ջրամբարները՝ երկաթուղու կայարանի մօտ, Նախալօվկայում: Աճուրդին մասնակցել ցանկացողները կարող են ծանօթանալ պայմանների հետ Քաղաքային Ուպրավայի ջրանցքային բաժնում ամենայն օր առաւօտեան 9—3 ժամը: ե. ո. 2—2

Լոյս տեսաւ

«ՀԱՅ ԽՕՍՔԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ»

տիտղոսով

Ֆօտօտիպիական մի նկար, 40—50 սմ. մեծութեամբ, տպված երկչերտ խաւաքարտի ամբողջ թերթի վրա: Նկարը յօրինված է Մեսրովբեան գիւտի 1500 ամեայ հազւադէպ յօբելեանի պատեհութեամբ և պարունակում է մեր գրականութեան ուսուցիչներից 56 դէմքեր, սկսած՝ Մեսրովբ, Սահակ, Խորենացի, Նարեկացի, Շնորհալի և Լամբրոնացիներից մինչև ժամանակակիցները: Նկարը շրջանակված է հայկական ոճով մի Լարեանկարից, որի մօտիվը վերցրել ենք Անիի քանդակներից: Նոյն այդ շրջանակի մէջ երփներանգ ոսկեզօծութեամբ ընդելուզեալ կան 9 մանրանկարներ վանական և ճեմարանական հաստատութիւնների, ինչպէս և հայկական ամենահին երկաթագիր տառերի նմանութիւնը:

Ահա այսպիսի զուտ հայկական և յօբելեանի կատարելապէս պատշաճ, մեծադիր և գեղարուեստական մի յուշարձան, հատով արժէ միայն 1 ր. 50 կ., իսկ 20 և աւելիով վերցնողին հատը արժէ միայն 1 ր. 20 կ.:

Դիմել. Тифлисъ, Пушкинск. пассажъ, фототипія П. Маримiанъ.

Արհեստանոցումս վաճառվում են նաև հայ գրական և գեղարուեստական աշխարհի դէմքերով բաց նամակներ, 100-ը 2 ր. 50 կ., 1000-ը 20 ր.: Ծանապարհածախսը մեզ վրա է, իսկ պատուէրի արժէքը պիտի ուղարկել կանխիկ: (ա. օ.) 1—8

Լոյս տեսաւ

ԻՇԽ. ԱԼ. ՍՈՒՄԲԱՏՕՎԻ

„ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆ“

պիեսը հինգ արարուածով

հեղինակի պատկերով եւ յառաջաբանով

Թարգմանեց

Ալ. Ծատուրեան

Գինն է 50 կօպ.

Դիմել՝ Թիֆլիս, «Մուրճի» խմբագրութեան. «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցին և Թարգմանողին՝ Москва, почтамтъ, до востребованія. 1—5

Չարջուի հայոց աղօթատան համար հարկաւոր է մի

ՍՊԱՍԱՒՈՐ

որ ունենայ աջող ձայն և հմուտ լինի ժամերգութեան. գերադասութիւն կը տրվի միջնակարգ կրթութիւն ունեցողներին: Տարեկան կը ստանայ 500 րուբլի, որից 240 րուբլին ռոճիկ, մնացածը արդիւնք: Դիմել՝ Гор. Чарджуй священнику Нерсесу Абраамянцу. 1—4

Մանկական հանդէս

Հինգշաբթի, ապրիլի 21 ին, Թիֆլիսի Ժողովարանի ձմեռային բնակարանում, յօգուտ

ՉԽԱՐ ԳԻՒՂԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐԻ

կը կայանայ մանկական հանդէս բարեհաճ մասնակցութեամբ տ. Զօրէլի, պ.պ. Միրադեանի, Տէր-Դաւթեանի, №№ և սիրողների: ԽՕԼԵՐԱ, վօդըվիլ 1 գործ. հեղ. Յով. Թումանեանի, կենդանի առակներ, ձուախաղ, կախարդական սեղան սիւրպրիզներով և զանազան խաղեր: Վերջը—մեծ կոիւ ծաղիկներով և կօնֆետտիով:

Մանրամասնութիւնները աֆիշաներում:

Սկիզբը առաւօտեան ժամը 12 ին, վերջը երեկոյեան ժամը 6 ին:

Մուտքը երեխաների համար 30 կ. մեծերին 50 կ.:

Հանդէսի կարգադրիչներ՝

Իշխ. Մ. Թումանեան
և Մ. Մզարէուլեան

1—4

ՉԱՏԿԻ ՆՈՒԷՐ

տալու ՔԱՄԱԼԵԱՆՑ Ս.-ի գրքեր.

1) Ժամանակը ոսկի, պատկերազարդ, 164 էջ, 40 կօպ. 2) Շեն թագաւոր 20 կօպ: 3) Ծովինար 20 կօպ: 4) Երկու աղբերացեղ 30 կօպ: 5) Հէքեաթներ, 138 էջ, 30 կօպ: 6) Փոքր զրուածներ, 160 էջ, 40 կօպ: 7) Աստուած աղքատի կերպում 20 կօպ: 8) Աստուած չճանաչող 10 կօպ: 9) Անմեռ աշխարհ եւ հողածին 8 կ:

Հարցնել Թիֆլիսի գրավաճառների մօտ. հեղինակին դիմողները (Ներս. դպրանոց) ճամբածախս չեն վճարում: Բոլորը միասին կազմած արժէ 2 րուբլի: (հ. կ.) 5—10

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա Ն Ի

Շքեղ պատկերազարդ հրատարակութեան

հեղինակութիւն ԼԷՕԻ

Բովանդակութիւն. Ուղևորի տպաւորութիւններ.—Անիի և շրջակաների տեղագրութիւն.—Բագրատունիների Թագաւորութեան սկիզբը և անկումը, ընդարձակ տեսութիւն.—Անիի անցեալը:

Ստուար հատոր, զարդարված 100 ից աւել պատկերներով և բազմաթիւ զարդանկարներով ու օրնամենտներով, որոնք ընդօրինակված են Անիի քանդակներից: Առանձին՝ Մայր Եկեղեցին, մեծադիր, գունաւոր պատկեր, գործ ճարտարապետ պ. Թորոմանեանի:

Գիրքը կը տպագրվի արտասահմանում:

Բաժանորդագինն է 5 րուբլի:

Կարելի է վճարել և մաս-մաս.—գրվելիս 2 րուբլի, իսկ մնացած 3 րուբլին մինչև գրքի լոյս տեսնելը:

Գրվել կարելի է Թիֆլիսում, «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցում: Հասցէն. Тифлисъ, книжный магазинъ „Гуттенбергъ“.

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 21-го апрѣля 1905 г. Տպ. «ՀԵՐՄԷՍ» ընկ. Электропечатня типографскаго Т—ва „Гермесъ“. Мад. ул. № 15.